

УДК 76.012.655.3.
066.24]:7.071.1(477)

¹БУДНИК А. В., ²КУПРІЄНКО Є. М., ²ПИЛИПЕНКО І. Я.

¹Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

²Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, Україна

DOI:10.30857/2617-
0272.2022.4.3.

ПЛАКАТ У ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ПЕТРОВИЧА БИСТРЯКОВА (1943–2021)

Мета – дослідження маловивченої і не проаналізованої плакатної спадщини українського митця Віктора Петровича Бистрякова (1943–2021).

Методологія. Застосовано методи мистецтвознавчого аналізу, порівняльний та історичний.

Результати. Досліджено плакатну творчість відомого українського художника Віктора Бистрякова. Виявлено, що протягом близько 40 років Віктор Петрович Бистряков створив більше чотирьох десятків плакатних творів, які введено до наукового обігу лише частково і тенденційно, під кутом ідеологічного замовлення відповідного соціального устрою. Встановлено, що сумарний наклад виданих друком плакатів авторства Віктора Бистрякова, що знаходяться у архівах НБУВ, становить 813280 примірників і таким чином, не може перебувати поза увагою мистецтвознавчої науки. З'ясовано, що попри політичну ангажованість плакатних практик епохи пізнього соціалізму 1970–80 рр., існувала можливість мистецького ескапізму через роботу із жанрами видовищного або культурологічного плаката, як менш ідеологічно контрольованого середовища. Встановлено, що одним з представників такої «тихої» опозиції можна вважати відомого київського митця Віктора Петровича Бистрякова, який починаючи із навчання у КДХІ звертався до загально цивілізаційних або суто мистецьких тем.

Наукова новизна. Вперше охарактеризовано художні закономірності і технічні можливості виконання метафорично-плакатних рішень художника В. Бистрякова через оприлюднення маловідомого обсягу його творів.

Практична значущість полягає у можливості аналізу формальних дизайнерських прийомів при створенні плакатів з метою їхнього використання у дизайн-освіті.

Ключові слова: видовищний плакат; мистецький ескапізм; художня освіта; витоки українського дизайну; ідеологічна парадигма.

Вступ. Із набуттям українською державою незалежності діяльність будь-якої творчої особистості, орієнтованої на національну самоідентифікацію, стає безцінним спадком для наступних поколінь. Базис національної культури конче потребує вивчення спадщини митців-професіоналів, які були здатні творити у кількох сферах, таких як наприклад, плакат, графіка, живопис у виконанні Віктора Петровича Бистрякова (1943–2021). Ускладнена ситуація із спадкоємцями загострює

проблему спадщини митця, а його педагогічні практики потребують дбайливої фіксації та ретельного вивчення з метою застосування у практичному процесі навчання молодих дизайнерів та художників.

Аналіз попередніх досліджень. Нажаль, плакатній творчості митця не було присвячено розлогіх монографій, повноформатних художніх альбомів, суттєвих розгорнутих досліджень. Тому у цій розвідці ми можемо задовольнятися невеличкими фак-

тологічними замітками у виданнях енциклопедичного характеру, таких як, наприклад, ЕСУ [12]. Персональні та групові каталоги, що виходили друком, не завжди містили плакати митця [1, 7, 9]. Потужний внесок у дослідження спадщини Бистрякова В. П. внесла стаття А. Нікітіна 2018 року [10], однак його плакатну діяльність розглянуто доволі стисло і поверхово, до того ж, після кончини митця виникла потреба переосмислення його творчого доробку.

Певною реперною точкою стала публікація меморіальної редакційної статті у журналі «Образотворче мистецтво» [11, с. 140–141]. Однак у вищезначеній статті у журналі НСХУ [11] не згадується його плакатна творчість, хоча, по-перше, вона завдавала сильного впливу на його творчий метод протягом всього життя (через отриману профільну освіту), а, по-друге, Бистряков Віктор Петрович був членом секції плаката і графічного дизайну КОНСХУ і для здійснення художнього процесу тривалий час користувався секційною майстернею у Києві на вул. Прирічній, 5. Тож, задача присутності у повному обсязі творчої спадщини Віктора Бистрякова у науковому обігу залишається актуальною. Також зростає цінність спогадів колег по плакатному цеху, співробітників НАОМА, функціонерів НСХУ та КОНСХУ. Тож варто зафіксувати спогади очевидців, які спілкувалися із художником, поки час не поглинув живу матерію творчих і людських контактів.

Щодо спорідненості мистецьких прийомів західних і радянських митців у царині графічного дизайну цікаво буде скористатися дослідженням В. Косіва, який наводить у якості ілюстрацій одну світлину і два плаката митця радянського періоду [8, с. 59, 86, 206]. Попри агітаційно-комуністичну ангажованість, можна почерпнути корисний фактаж у відомому виданні Л. Владича «Майстри плаката» [2]. У якості емпіричної бази дослідження буде використано плакатні зібрання НБУВ [3, 4, 5], архів секції плаката і графічного дизайну КОНСХУ.

Постановка завдання. За допомогою мистецтвознавчого, порівняльного та історичного методів дослідження зафіксувати у науковому обігу творчі методи та мистецькі здобутки Віктора Петровича Бистрякова (1943–2021) у царині плаката. Наголос зробити на творах, що раніше не публікувалися у профільній літературі і зберігаються у недержавних зібраннях. Визначити значення цієї (раніше не оприлюдненої) частини плакатної графіки у спадку митця в контексті розвитку української культури і мистецтва.

Результати дослідження. Початок творчого шляху Віктора Бистрякова позначився впливом двох викладачів з Київського державного художнього інституту (КДХІ) – Т.А. Лящука і С.І. Гроша [12]. Від Т. Лящука студент Бистряков перейняв здатність працювати з плакатними форматами. Ще до закінчення освіти у 1972 році молодий художник виконував замовлення на створення плакатів, зробивши перші свої твори у 1969–1971 рр. (рис. 1, рис. 2а, рис. 2б), ще будучи студентом [6, с. 8]. Беручи до уваги дані, що деякі плакати було зроблено ним 2007 року (для колекції творів про Голодомор пана Моргана Вільямса [13]), можна підрахувати, що митець присвятив цьому жанрові близько чотирьох десятиліть, створивши при цьому біля півсотні творів, які видавалися, публікувалися у каталогах, виставлялися на програмних виставках. Згодом, вступивши до Спілки художників України (секція плаката), Віктор Бистряков викладав у КДХІ (згодом Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) [10] і Київському національному університеті технологій та дизайну [7].

Якщо звернутися до фондів *відділу* образотворчих мистецтв НБУВ, можна зафіксувати на збереженні у бібліотеці 27 виданих аркушів авторства художника Віктора Бистрякова. З них 25 найменувань плакатів на суспільно-політичні теми, включно із видовищними виставковими

плакатами та дві кіноафіші (зауважимо, що насправді їх було видано більше). Ці твори є не тільки певними свідченнями епохи, а й самодостатніми аркушами, побудованими за усталеною системою художніх принципів.

Наведемо нижче перелік творів за 1965–1985 рр. (додано нумерацію видання [3]):

1) Вітаємо з святом! Офсет кольор. 83,4x57,4 (№ 1801) [3, с. 203];

2) Першодрукар Іван Федоров: 400 років книгодрукування на Україні. Офсет кольор. 100x59 (№ 2305) [3, с. 256];

3) 400 років книгодрукування на Україні. Офсет кольор. 82,5x57,3 (№ 2433) [3, с. 270];

4) Я голосую вперше. Мій голос – партії, народу! Офсет кольор. 88,9x61 (№ 2449) [3, с. 272];

5) 8 Березня Міжнародний жіночий день. Офсет кольор. 99x68 (№ 3182) [3, с. 354];

6) Вождь, учитель, друг трудящих світу. В. Ульянов (Ленин). Офсет кольор. 102 x 66,5 (№ 3666) [3, с. 408];

7) Республіканська виставка «Естамп' 79». Офсет кольор. 88x59,8 (№ 3888) [3, с. 432];

8) Ф. Енгельс, 1820–1980: 160 років від дня народження. Офсет кольор. 100 x 67 (№ 4386) [3, с. 488];

9) Карл Маркс, 1818–1983: Сто шістдесят п'ять років від дня народження. Офсет кольор. 100x67 (№ 5110) [3, с. 571];

10) Прапор нашої епохи. Офсет кольор. 99x67 (№ 5257) [3, с. 589];

11) Графіка: Н. Болдирева, Ю. Логвин, Н. Левчишина, О. Лисенко, Л. Треммері. Офсет кольор. 88x59 (№ 6162) [3, с. 696];

12) Матерям – щастя материнства! Дітям – радість дитинства! Офсет кольор. 89,5x57 (№ 6301) [3, с. 712];

13) Тебе клянємося в верности, Отчизна! Достойны будем знамени Победы мы защищать страну социализма готовы так, как прадеды и деды. Офсет кольор. 68x98 (№ 6487) [3, с. 733].

Далі оглянемо період 1986–1992 рр. (додано нумерацію видання [4]):

1) От того, как ты живешь, как ты работаешь, зависит будущее всего нашего общества. Офсет кольор. 90,5x58 (№ 173) [4, с. 37];

2) Борис Шац. Акварель, графіка: [виставка] Офсет кольор. 59,5x89. (№ 310) [4, с. 49];

3) Виставка народного художника УРСР Федора Захаровича Захарова. Офсет кольор. 89,5x68,5 (№ 339) [4, с. 53];

4) Людмила Жоголь, заслуженный художник Украинской ССР: выставка произведений. Офсет кольор. 89,5x60 (№ 522) [4, с. 70];

5) Республіканська художня виставка: Рисунок, акварель. Офсет кольор. 59x88 (№ 633) [4, с. 82];

6) Всадник лихой – итог роковой. Офсет кольор. 87x58,5 (№ 888) [4, с. 108];

7) Київ та кияни: художня виставка: Спілка художників України. Офсет кольор. 88x58,5 (№ 1045) [4, с. 124];

8) Только со взрослыми. Офсет кольор. 88x58,5 (№ 1290) [4, с. 149];

9) Цирк. Украинский цирк на сцене. Офсет кольор. 58,5x88 (№ 1348) [4, с. 154];

10) В. Ульянов (Ленін). Офсет кольор. 89x58 (№ 1453) [4, с. 164];

11) Карл Маркс. Офсет кольор. 88x58,5. (№ 1696) [4, с. 187];

12) Ф. Енгельс. Офсет кольор. 89,5x58 (№ 2050) [4, с. 221].

Перелік кіноплакатів В.П. Бистрякова на збереженні у НБУВ містить 2-і назви (додано нумерацію видання [5]):

1) Зникнення: худож. фільм. Кольор. Друк. 115,5x77 (№ 2110) [5, с. 286];

2) Пил під сонцем: худож. фільм Кольор. Друк. 117,8 x 78,1 (№ 2136) [5, с. 290].

Отже, сумарний наклад тільки виданих офсетним друком плакатів художника Бистрякова становить 813280 (вісімсот тринадцять тисяч двісті вісімдесят) примірників [3, 4, 5], тож залишати без уваги такий великий кількісний обсяг творів неприпустимо як з

точки зору розвитку суспільства, так і з мистецтвознавчого ракурсу. Ще залишаються найменування, видані шовкодруком у майстерні «Агітплакат», але останній каталог цього підрозділу Київського комбінату монументально-декоративного мистецтва художфонду УРСР було надруковано 1983 року і подальші системні дані відсутні. Однак, у архівах секції плаката і графічного дизайну КОНСХУ збереглися відбитки аркушів авторства Віктора Петровича і після цієї дати, проте вони ніде у науковому обігу не зафіксовані і дана стаття спробує виправити це положення із наведенням ілюстративних доказів.

Далі розглянемо перелік плакатів В.П. Бистрякова з каталогу «Агітплаката» [6] станом на 1983 рік. Всі 6 найменувань видано у техніці шовкодруку:

1) Вечір, присвячений творчості Рембранта Гарменса ван Рейна. Афіша. 1969, 110x70 см.;

2) Рафаель Санті. 1970, 110x70;

3) Альбрехт Дюрер. 1971. 81x57;

4) Афіша виставки творів художників Української РСР. 1972. 81x57;

5) Ейдеман Р. П. (Із серії «Герої Громадянської війни»), 1973, 81x57;

б) Слава ковалям Перемоги! (До ХХХ-річчя Перемоги), 1975, 81x57.

Як переважна більшість майстрів плакатного цеху Віктор Бистряков був змушений робити плакати із портретами вождів марксизму-ленізму або героїв революції [2]. Але навіть у таких пропагандистських замовленнях митець шукав можливість для формального рішення. Попри ідеологічну ангажованість плакатного середовища 1970–1980-х рр. Віктору Петровичу вдавалося також робити твори на загальноцивілізаційні або мистецькі теми, як, наприклад, шовкотрафаретні та офсетні афіші і плакати «Вечір, присвячений творчості Рембранта Гарменса ван Рейна», 1969, 110x70 см; «Рафаель Санті», 1970, 110x70 см (рис. 1), «Альбрехт Дюрер», 1971, 81x57 см (рис. 2а,

2б); «Виставка творів художників Української РСР», 1972, 81x57 см; «Григорій Сковорода. 1722–1972», 1972 (рис. 3); «Микола Копернік», 1972; «Шандор Петефі», 1972; «Мікельанджело», 1972; «Першодрукар Іван Федоров: 400 років книгодрукування на Україні», 1974, 100x59 см (рис. 4).

Наявні дослідження і спогади сучасників загалом правильно діагностують творчий метод Віктора Бистрякова, однак ігноруючи при цьому його плакатний спадок, як першоджерело. Зрозуміло, що незручно згадувати плакати, які обслуговували пропагандистську парадигму, але відмовитися від їхнього існування неможливо, хоча б тому, що вони зберігаються у НБУВ і до того ж, як на авторів статті, ці твори позбавлені захоплення комуністичною ідеєю, тож можуть бути розглянуті як суто формальні вправи.

Правильний вектор було завдано у статті А. Нікітіна [10], але у якості ілюстрації наведено лише один плакат (Луїс Корвалан) і ще чотири плакатні твори згадуються суто номінально, лише за назвами, наводячи перелік, схожий із Вікіпедією, яка згадує такі плакати: «Рафаель Санті» (1970); «Григорій Сковорода» (1972); «Відбудуємо Успенський собор» (1989); «Любіть Україну» (1989); «Хортиця» (1989); «26.04.86 р. Чорнобиль» (1989); «Знай і вивчай історію свого народу» (1990); «Іван Богун» (1991); «Бабин Яр» (1991).

У статті А. Нікітіна [10] наводиться, як досягнення, плакат про діяча чилійської компартії Луїса Корвалана (створений 1972 року після закінчення КДХІ), однак позбавлено уваги три твори, зроблені ще під час навчання і виданих у поліграфічний спосіб, що є непоганим показником для студента, який вже починаючи з ІІІ-го курсу КДХІ друкувався у столичних типографіях (рис. 1, рис. 2а, рис. 2б).

Отже, відсторонення автора від зображуваного ідеологічного об'єкту, зневіра у комуністичних гаслах і цінностях відчува-

ється у замовних творах Віктора Бистрякова тих часів. Тож варто розглядати його плакатну діяльність з точки зору формотворчості, дистанціюючись від аспектів виконання пропагандистського замовлення. Не можна докоряти митцю створенням плакатів-портретів вождів марксизму-ленізму, оскільки іншої парадигми для існування художника-плакатиста тоді не було. Таким чином, можна стверджувати, що Віктор Бистряков повторив шлях багатьох представників українського мистецтва періоду стагнації (застою), але із своєї особливою специфікою, що відбилося у формотворчих пошуках і рішеннях. До того ж, митець знайшов власну формулу існування у системі держзамовлення – створення видовищних і культурологічних плакатів, як

ніша, де ідеологічні вимоги були не такі суворі, як у політичному плакаті. Без мистецтвознавчого аналізу корпусу «непропагандистських» плакатів Віктора Бистрякова важко збагнути динаміку розвитку його творчої манери, зрозуміти витоки художніх рішень часів незалежності.

Покоління митців і плакатистів, старші за Бистрякова, не змогли відсторонитися від стилістики своїх найкращих робіт радянського періоду і фактично репродукували їх тільки із новим, проукраїнським, змістовним і тематичним наповненням. Проте Віктору Бистрякову такий перехід вдался природно, без непотрібної напруги і нековирності, оскільки формотворчість і пошук нових візуальних прийомів були закладені в його творах ще на початках у студентстві під час навчання у плакатній майстерні Т. Ляшука.

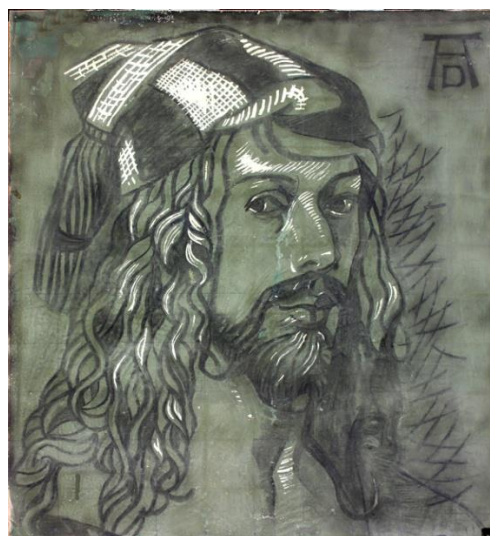

Рис. 1. Рафаель Санті, В. Бистряков. Шовкодрук. 110x70 см. 1970 р.

а

Рис. 2. Альбрехт Дюрер, В. Бистряков: а – плакат. Шовкодрук. 81x57 см, 1971 р.; б – підготовчий ескіз для плаката «Альбрехт Дюрер». Папір, гуаш. 80x75 см, 1971 р.

б

Рис. 3. Григорій Сковорода. В. Бистряков.
Офсетний відбиток. 81x51 см. 1972 р.
Фото Будника А. В.

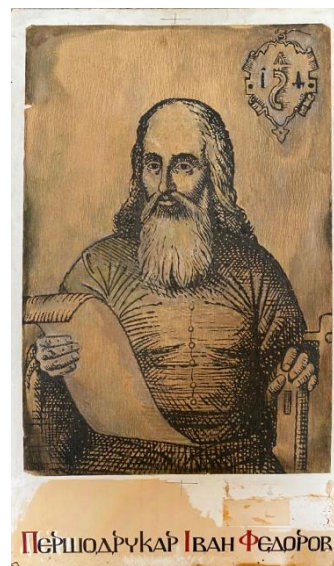

Рис. 4. Першодрукар Іван Федоров. В. Бистряков.
Картон, гуаш. 75x50 см. 1972 р.
Фото Будника А. В.

Відносно творчості В.П. Бистрякова можна застосувати таку формулу: живописний плакат – плакатний живопис, оскільки у плакаті він використовував елементи живописного моделювання форми, а у живописі користувався форсованими та насиченими (майже плакатними) кольорами. До того ж, у його мистецькій спадщині практично відсутній типографічний плакат, що вирівнює загальний візуальний ряд творчого доробку майстра. На відміну від сучасних плакатистів, він жодним чином не мігрував у графічний дизайн, як-то у книжкове оформлення чи логотипи або знаки, як це робив, наприклад, його сучасник і колега по секції Василь Трегубенко. Та й старше покоління плакатистів робило таке досить вільно – наприклад, плакатист Олександр Ворона міг вправно зробити і обкладинку для дитячого видання і монументальну мозаїчну роботу у підземному переході на Хрещатику.

Живописність плакатних аркушів Віктора Бистрякова можна пояснити впливом польського плаката, який потрапляв до мистецького середовища через каталоги, що їх привозили українські митці з поїздок в межах соціалістичного табору, або через передплатні мистецькі

журнали східноєвропейських країн радянського блоку. Ця польська «мальовнича метафоричність» була певною мистецькою антитезою радянському офіціозу, яка завжди була притаманна художникам країн Варшавського договору. Якщо вони й робили твори пропагандистського спрямування, то ставилися до них, як до формальних вправ, експериментуючи із образами, композицією, кольорами, форматами, фактурами і неакадемічним трактуванням художньої форми. Таке ставлення до виконання плакатів радянської тематики характерне і для Віктора Бистрякова. Навіть мистецтвознавці, що обслуговували комуністичну ідею, такі як, наприклад, Л. Владич, визнавали формотворчість Бистрякова за його сильну сторону: «Роль виставочного плаката дуже важлива. Це – експериментальний полігон художника. Без виставочного плаката, скажімо, Віктор Бистряков не міг би здійснювати цікаві експерименти з різними фактурами...» [2, с. 177]. У тому ж виданні згадуються «міські краєвиди Бистрякова у стилі «ретро...» [2, с. 178], що може свідчити про бажання митця залишити собі лауну для чистої творчості без пропагандистського окрасу.

Архіви секції плаката і графічного дизайну КОНСХУ дозволяють оглянути, описати і проаналізувати відбитки виставкових афіш. Вони, будучи одночасно безцінними свідченнями хроніки мистецького і культурного життя України, є ще й емпіричною базою для вивчення художніх прийомів київських плакатистів. Із суспільної точки зору ці твори цікаві як мистецька віддушину для художників у затхлому стагнаційному просторі агітаційного замовлення і, як не дивно, являють собою прецедент оплачуваного радянською державою полігону для формальної творчості. На захист цих творів можна навести той факт, що всі вони перед друком проходили виставкові комітети, погоджувальні ради і т. д., тож з цієї точки зору є як свідченнями вердиктів колективного розуму, який акцептував (приймав) подібні рішення або відхиляв їх, так і суто професійно виконаними графічними аркушами.

Тож, у візуальних рішеннях низки афіш знайдемо тяжіння до модного у Європі оп-

арту (рис. 5 – рис. 7). Також відзначимо, що з точки зору технічних прийомів і змістовного наповнення, автор завжди шукає метафору (нехай і нескладну). І відтворює її настільки, наскільки таке дозволяє доволі проста технологія шовкодруку.

Технічні експерименти із фактурами, задіяні в межах візуальних метафор, знайдемо у видовищних афішах до київських мистецьких або культурних подій (рис. 8 – рис. 10). Прості та зрозумілі метафори – пейзаж-мольберт, прикраси-пам'ятник, каштан-палітра – покликані створити художній образ, який миттєво сприймається на ментальному рівні і впадає у око глядачеві із великої відстані завдяки зіткненню контрастних кольорів і використанню площинних заливок. Одночасно із інформативною функцією, ці твори виконували задачу посиленої естетизації сірого, буденного і непривабливого простору радянського міста часів застою.

Рис. 5. Афіша виставки «Український естамп». В. Бистряков. Шовкодрук. 84х62 см. 1979 р. Фото Будника А. В.

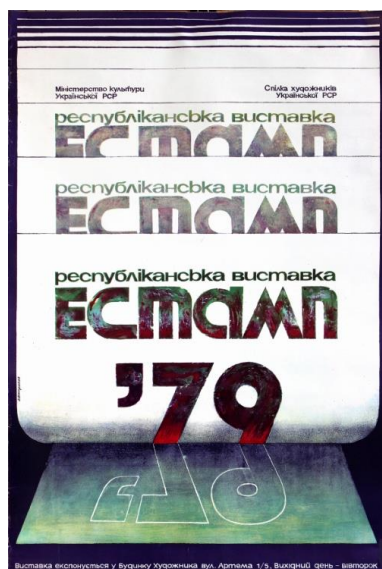

Рис. 6. Афіша «Республіканська виставка Естамп' 79». В. Бистряков. Офсет. 88х59,8 см. 1979 р. Фото Будника А. В.

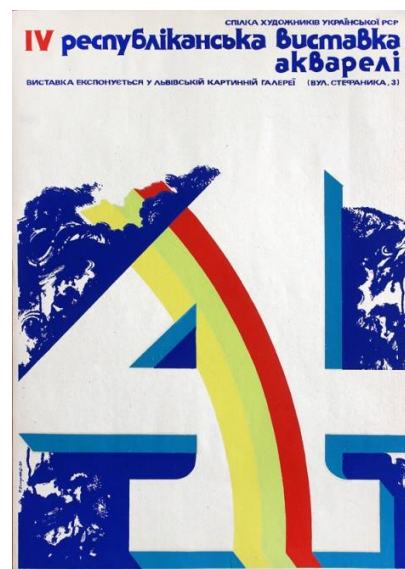

Рис. 7. Афіша «ІV республіканська виставка акварелі». В. Бистряков. Шовкодрук. 84х62 см. 1977 р. Фото Будника А. В.

Рис. 8. Афіша виставки «Київ древній-молодий». В. Бистряков. Шовкодрук. 84x62 см. 1982 р. Фото Будника А. В.

Рис. 9. Афіша «Археологічні скарби України». В. Бистряков. Шовкодрук. 84x62 см. 1980-ті рр. Фото Будника А. В.

Рис. 10. Віктор Бистряков. Афіша «Київ та кияни». Офсет. 88x58,5 см. 1988 р. Фото Будника А. В.

Рис. 11. Афіша виставки акварелі і графіки Бориса Шаца. В. Бистряков. Офсет. 59,5x89 см. 1987 р. Фото Будника А. В.

Рис. 12. Афіша виставки графіки Андрія Чебикіна. В. Бистряков. Офсет. 90x60 см. 1986. Фото Будника А. В.

Рис. 13. Афіша групової виставки графіки. В. Бистряков. Шовкодрук. 84x62 см. Б. д., Фото Будника А. В.

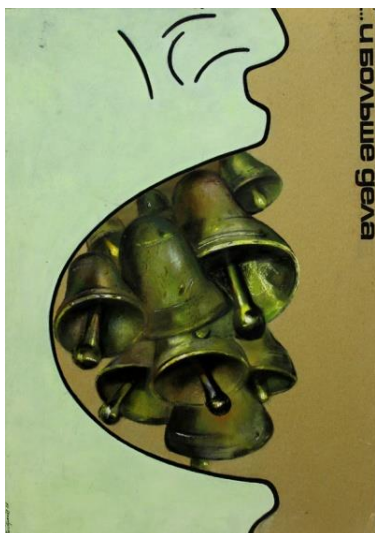

Рис. 14. «...и больше дела». В. Бистряков. Оргаліт, гуаш. 100x70 см. 1987 р.
Фото Будника А. В. з фондів
Дирекції виставок НСХУ

Рис. 15. Плакат «Відвідайте Хортицький козацький меморіал». В. Бистряков. Оргаліт, гуаш. 70x100 см. 1990-і рр. Фото Будника А. В. з каталогу «1-а київська бієнале плаката»

Справжньою насолодою для автора ставали замовні афіші для колег по мистецькому цеху. Попри утилітарну задачу, яка зазвичай виконувалася за композиційною схемою «художній твір + прізвище автора», Віктор Бистряков намагається у кожному випадку знайти влучну метафору, щоб розкрити художню образність творів учасника (чи-то учасників) анонсованої події. Так, для афіші виставки аквареліста Бориса Шаца використано метафору «палітра-пейзаж» (рис. 11). Відому «космічну» серію офортів Андрія Чебикіна представлено як умовну ракету (рис. 12), а для учасників групової виставки знайдено влучний образ мистецького інструментарію у вигляді різнобарвного букету або флористичної композиції (рис. 13). Такі видовищні плакати є творами поза межами ідеологічно-пропагандистської системи і цілком могли б виставлятися на вулицях європейських міст.

Із руйнуванням радянської системи художнього замовлення і переходом до ринкових механізмів існування мистецтва Віктору Бистрякову, як і багатьом іншим плакатистам, довелося перейти до створення рукотворних оригіналів без

подальшого друкарського тиражування. Так народилися плакати (рис. 14, рис. 15), які є не менш цікавими як з мистецької, так і з історичної точки зору, про що свідчить їхнє перебування у музейних колекціях (рис. 15) або у фондах Дирекції виставок НСХУ (рис. 14).

Висновки. Попри різне тематичне наповнення у певних історичних періодах можна розглядати творчість Віктора Бистрякова у безперервній динаміці, оскільки суттєво сильною стороною митця було створення цікавих і потужних формальних рішень. Метафорично-плакатний вплив відчувається й у пізніших живописних та графічних роботах часів незалежності.

З'ясовано, що попри політичну ангажованість плакатних практик епохи пізнього соціалізму 1970–80 рр., існувала можливість мистецького ескапізму через роботу із жанрами видовищного або культурологічного плаката, як менш ідеологічно контрольованого середовища. Встановлено, що одним з представників такої «тихої» опозиції можна вважати відомого київського митця Віктора Петровича Бистрякова, який починаючи із навчання у КДХІ звертався до загальних цивілізаційних

або суто мистецьких тем. Вперше охарактеризовано технічні можливості і художні закономірності такого розвитку та на конкретних прикладах проаналізовано метафорично-плакатні рішення. Також оцінено значення мистецької інформації, що надходила із західних суспільств та її вплив на перебіг мистецького життя на території України. Деякі із наведених творів вперше публікуються у науковому виданні. Співставлення комуністичного і незалежного періодів його спадщини наводить на думку про безглуздість огульної декомунізації, оскільки мова йде про україномовні твори українських митців.

Література:

1. Бистряков Віктор: каталог. Голов. упр. культури КМДА. Вступ. ст.: М. Стороженко, Н. Шидловська. Київ: KNF, 1994. 24 с.

2. Владич Л. Майстри українського радянського плаката. К.: Мистецтво, 1989. 187 с.

3. Галькевич Т., Донець О. Український друкований плакат 1965–1985 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: каталог. Вип. 2. Уклад.: Т. Галькевич, О. Донець; авт. вступ. ст. О. Донець; відп. ред. Г. М. Юхимець. Київ, 2016. 924 с.

4. Галькевич Т., Донець О. Український друкований плакат 1986–1992 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: каталог. Вип. 3. Уклад.: Т. Галькевич, О. Донець; вступ. ст.: О. Донець; відп. ред. Г. М. Юхимець. Київ, 2018. 464 с.

5. Гутник Л. М. Український кіноплакат 1947–1994 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: наук. кат. Авт. вступ. сл. С. В. Тримбач; авт. вступ. ст. Л. М. Гутник; відп. ред. Г. М. Юхимець; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ: Академперіодика, 2018. 576 с.

6. 20 років Агітплакату Спілки художників УРСР. Каталог виставки. Київ, Спілка художників України, 1983. 56 с.

7. Кафедра рисунка та живопису. Київський національний університет технологій та дизайну. *Каталог*. Київ: КНУТД, 2004. 40 с.

8. Косів В. Українська ідентичність у графічному дизайні 1945–1989 років. Київ. Родовід, 2019. 480 с.

Перспективою подальших досліджень є винайдення і опис плакатів-оригіналів, які з різних причин не потрапили до друку, але через це не втратили свою історичну і мистецьку цінність. Також варто дослідити міждисциплінарні зв'язки у творчості Віктора Бистрякова, скориставшись спогадами колег про викладацькій роботі: про прихильність Віктора Петровича до рисунку написав у своїх спогадах Євген Купрієнко, а на спорідненості його творчих пошуків у плакатній графіці із монументальним мистецтвом зупинився Іван Пилипенко.

9. Мітякіна О. Бистряков Віктор: Каталог. Київ, 1997.

10. Нікітін А. Творчість та педагогічна діяльність професора В. П. Бистрякова. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2018. Вип. 27. С. 159–167. URL: <https://doi.org/10.33838/naoma.27.2018.159-167>.

11. Один у полі – воїн! Віктор Бистряков (07.01.1943–25.11.2021). *Образотворче мистецтво*. 2022. № 1-2. С. 140–141.

12. Тернавська Г. С. Бистряков Віктор Петрович. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=41837 (дата перегляду: 15.12.2021).

13. Holodomor 1932–33: through the eyes of Ukrainian artists – collection of posters and paintings (дата звернення 06.01.2023). URL: https://www.usubc.org/site/gallery/HOLODOMOR-THROUGH-THE-EYES-OF-UKRAINIAN-ARTISTS?fbclid=IwAR2Q11hC-5q83m0k3EV3OnUhhjqquhEvua_n-CjQyaBN3BcS3Z-0SolpeHg#&gid=null&pid=6.

Referencies:

1. Bystrjakov Viktor: Katalogh [Viktor Bystryakov: catalog]. 1994. Introductory article M. Storozhenko, N. Shydlovsjka. Kyiv: KNF [in Ukrainian].

2. Vladych, L. (1989). *Majstry plakata* [Poster Masters]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].

3. Hal'kevych, T. & Donets', O. (2016). *Ukrains'kyj drukovanyj plakat 1965–1985 rokiv z fondiv*

Natsional'noi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernads'koho: katalog [Ukrainian printed poster of 1965–1985 from the funds of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky: catalog]. Eds. H. M. Yukhymets'. Vol. 2. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

4. Hal'kevych, T. & Donets' O. (2018). Ukrains'kyj drukovanyj plakat 1986–1989 rokiv z fondiv Natsional'noi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernads'koho: katalog [Ukrainian printed poster of 1986–1989 from the funds of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky: catalog]. Eds. H. M. Yukhymets'. Vol. 3. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

5. Hutnyk, L. M. (2018). Ukrainskyi kinoplatat 1947–1994 rokiv z fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: naukovyi katalog [Ukrainian Film Poster of 1947–1994 from the Funds of the Vernadsky National Library of Ukraine: Scientific Catalogue]. *Akademperiodyka* [in Ukrainian].

6. 20 rokiv Ahitplakatu Spilky khudozhnykiv URSR (1983). Katalog vystavky [20 years of the Agitation poster of the Union of Artists of the Ukrainian SSR. Exhibition catalog]. Kyiv, Spilka khudozhnykiv Ukrainy [in Ukrainian].

7. Kafedra rysunka ta zhyvopysu. Kyivskyi natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu. Katalog (2004) [Department of drawing and painting. Kyiv National University of Technology and Design]. Kyiv: KNUTD. 40 p. [in Ukrainian].

8. Kosiv, V. (2019) *Ukrainska identychnist u hrafichnomu dyzaini 1945–1989 rokiv* [Ukrainian identity in graphic design of 1945–1989]. Kyiv. Rodovid. 480 p. [in Ukrainian].

9. Mitjakina, O. (1997). Bystrjakov Viktor: Katalogh [Viktor Bystryakov: Catalogue]. Kyiv [in Ukrainian].

10. Nikitin, A. (2018). Tvorchist ta pedahohichna diialnist profesora V. P. Bystriakova [Creativity and pedagogical activity of professor V. Bystriakov]. *Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva»*, 27: 159–167. URL: <https://doi.org/10.33838/naoma.27.2018.159-167> [in Ukrainian].

11. Odyn u poli – voin! Viktor Bystriakov (07.01.1943–25.11.2021) (2022) [One in the field is a warrior! Viktor Bystryakov]. *Obrazotvorche mystetstvo*, 1–2: 140–141 [in Ukrainian].

12. Ternavska, H. S. (2003) Bystriakov Viktor Petrovych [Bystriakov Viktor Petrovych]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: elektronna versia*. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=41837 (Last accessed December 15 2021) [in Ukrainian].

13. Holodomor 1932–33: through the eyes of Ukrainian artists" – collection of posters and paintings. (Last accessed January 6 2023). URL: https://www.usubc.org/site/gallery/HOLODOMOR-THROUGH-THE-EYES-OF-UKRAINIAN-ARTISTS?fbclid=IwAR2Q11hC-5q83m0k3EV3OnUhhjquuhEvua_n-CjQyaBN3Bcs3Z-0SolpeHg#&gid=null&pid=6 [in English].

POSTER BY VIKTOR PETROVYCH BYSTRYAKOV (1943–2021)

¹BUDNYK A. V., ²KUPRIIENKO Ie. M., ²PYLYPENKO I. Ia.

¹*Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine*

²*National Academy of Visual Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine*

Purpose: research of the little-studied and unanalyzed poster heritage of the Ukrainian artist Viktor Petrovych Bystryakov (1943–2021).

Methodology. The method of art analysis, comparative and historical methods is applied.

Results. The poster work of the famous Ukrainian artist Viktor Bystryakov was studied. It was found that during about 40 years, Viktor Petrovich Bystryakov created more than 4 dozen poster works, which were introduced into scientific circulation only partially and tendentially, under the ideological order of the corresponding social system. It was found that the total number of printed posters authored by Viktor Bystryakov, which are in the archives of the Vernadsky National Library of Ukraine, amounts to 813,280 copies and thus cannot be ignored by the art science. It was found that despite the political engagement of poster practices of the era of late socialism in the 1970-80s, there was a possibility of artistic escapism through work

with the genres of spectacular or cultural posters, as a less ideologically controlled environment. It has been established that one of the representatives of such "quiet" opposition can be considered the famous Kyiv artist Viktor Petrovich Bystryakov, who, starting from his studies at the Kyiv State Art Institute, turned to general civilizational or purely artistic themes.

Scientific novelty. For the first time, the artistic regularities and technical possibilities of the implementation of metaphorical poster solutions of the artist V. Bystryakov were characterized through the publication of a little-known volume of his works.

The practical significance lies in the possibility of analyzing formal design techniques when creating posters for the purpose of their use in design education.

Keywords: *spectacular poster; artistic escapism; art education; origins of Ukrainian design; ideological paradigm.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРІВ:

Будник Андрій Вікторович, к. мист., доцент, доцент кафедри графічного дизайну, Київський національний університет культури і мистецтв, ORCID 0000-0002-0719-2231, **e-mail:** budnik_andriy@ukr.net

Купрієнко Євген Миколайович, викладач кафедри рисунка, Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури, ORCID 0000-0001-7790-5236, **e-mail:** evgeny.kuprienko@naoma.edu.ua

Пилипенко Іван Якович, професор, Заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри живопису і композиції, Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури, ORCID 0000-0002-3822-9674, **e-mail:** ivpylyp@ukr.net

[https://doi.org/
10.30857/2617-
0272.2022.4.3](https://doi.org/10.30857/2617-0272.2022.4.3)

Цитування за ДСТУ: Будник А. В., Купрієнко Є. М., Пилипенко І. Я. Плакат у творчості Віктора Петровича Бистрякова (1943–2021). *Art and design*. 2022. №4(20). С. 31–42.

Citation APA: Будник, А. В., Купрієнко, Є. М., Пилипенко, І. Я. (2022) Плакат у творчості Віктора Петровича Бистрякова (1943–2021). *Art and design*. 2022. 4(20). 31–42.